
Een muziekrecensente over haar vak

‘Voor onverschilligheid of routinematig spel ben ik allergisch’

Marjolijn Sengers

Muziekjournalist bij onder meer ED/BD/AD en Luister

Waarom wordt iemand muziekcriticus of muziekrecensent? Is het geldingsdrang, een missie, of is er sprake van een ‘mislukt uitvoerend musicus die zijn of haar frustratie van zich af schrijft’. Na bijna dertig jaar actief te zijn als muziekrecensent heb ik nog steeds geen duidelijk antwoord op die vraag. Feit is dat ik het al die tijd graag heb gedaan, nog steeds graag doe en hoop het nog heel lang te kunnen doen.

Hoe rol je in dit vak? In mijn geval was het een kwestie van op de juiste tijd op de juiste plaats zijn. Er bestond in mijn jeugd voor mij niets anders dan klassieke muziek. Ik studeerde viool en later zang, ging veel naar concerten, had er een mening over, las de recensies en dacht: dat kan ik ook. Dat liet ik vervolgens aan het Eindhovens Dagblad weten. Er was bij die krant net een muziekrecensent vertrokken, de toenmalige chef van de kunstredactie zag iets in me en na een paar ‘schaduwrecensies’ kon ik aan de slag. “Leuk dat je iets van klassieke muziek weet, maar kun je het ook opschrijven?” was zijn eerste vraag. Daar had ik nooit bij stil gestaan, maar het bleek in de praktijk, en zeker na enige oefening, redelijk te lukken. De eerste recensies herinner ik me nog goed, ze waren stijfjes en weinigzeggend, ik durfde nauwelijks te schrijven wat ik vond, maar dat is in de loop van de tijd goed gekomen. Nou ja, ‘goed’, daarover zijn de meningen verdeeld!

Tweede natuur

Voor wie schrijf ik? Ik schrijf voor iedereen die het wil lezen. Ik probeer zo weinig mogelijk moeilijke woorden – lees vaktermen – te gebruiken, zodat ook mensen die minder goed zijn ingevoerd de recensie kunnen volgen. Ik ervaar het als een compliment als ik hoor dat ook mensen die niet bij het concert waren, begrepen hoe het was en wat er gebeurde. Schrijf ik ook met een educatief doel? Nee, eigenlijk niet, hoewel ik wel moet zeggen dat er af en toe wel iets als een missie uit mijn recensies zal zijn op te maken!

Essentieel voor mij is dat een recensent zich onder alle (muzikale) omstandigheden moet kunnen realiseren wat hij hoort. Waarom is iets goed en waarom niet, waarom boeit iets wel of niet, waarom blijf ik koud onder een optreden terwijl de hele zaal er warm voor loopt? Wat gebeurt er met mij, wat raakt mij en waarom? Alleen als ik me realiseer wat ik hoor, kan ik een recensie goed onderbouwen. Het is ook goed om afstand nemen, te relativiseren, me in een ander te verplaatsen, niet mezelf voorop te stellen. Dat er de nodige kennis moet zijn van muziekhistorie en stijlperiodes, van instrumenten en stemmen lijkt me evident, evenals het feit dat ik me op de hoogte houdt van allerlei ontwikkelingen en van het komen en gaan van uitvoerende musici. Ben je geïnteresseerd in je vak, dan gaan het volgen van die ontwikkelingen en het bijblijven vanzelf.

Voor mij is luisteren met de wetenschap dat ik moet schrijven niet wezenlijk anders dan zo maar luisteren. Het is een tweede natuur geworden me te realiseren wat ik hoor en waarom iets klinkt zoals het klinkt. Of ik nou een cd of een concert beluister, ik word me meteen van alles gewaar. Van de toon, het samenspel, de opvatting en interpretatie, de akoestiek. Soms is dat lastig, ik luister altijd kritisch en hoor steeds sneller wat er aan schort of wat er juist mooi is. Waarmee ik niet wil zeggen dat ik de wijsheid in pacht heb, maar meer dat ik, uitgaande van mijn eigen norm, steeds verfijnder luister.

De criteria

Voor mij is niet zozeer de technische kwaliteit van een concert belangrijk, maar wat er wordt overgebracht, de uitdrukking, hoe de communicatie met het publiek verloopt, of en hoe de musicus zich durft te geven. Natuurlijk kan ik onder de indruk zijn van technisch perfect spel, maar als dat niet bezielend is, als ik niet wordt geraakt of ontroerd, mis ik iets essentieels. Ik herinner me een concert van het wereldberoemde Borodin Kwartet, waarbij de volle zaal na afloop niet te houden was van enthousiasme en ik er niet warm of koud van werd ... In zo'n geval is het extra goed me het wat, hoe en waarom van de avond te realiseren en mijn mening goed te onderbouwen. Mooi of niet mooi is geen criterium, de vraag is wat zich aandient en op welke manier ik er eventueel zelf tussen zit.

Er is een objectieve norm voor kwaliteit, dáár bovenop moet het gebeuren. Pas als aan die norm wordt voldaan, kan de muziek de noten gaan ontstijgen. Met die norm valt enigszins te schuiven. Voor amateur-musici gelden andere normen dan voor beroepsmusici. Ik ben gevoelig voor de pretenties van musici. Een intelligent musicus, professional of amateur, weet wat hij kan en past zijn spel en presentatie daarop aan, toont zich gevoelig voor de omstandigheden en heeft enige zelfkritiek. Lopen ambitie en zelfkennis uit elkaar, dan krijg je geen evenwichtig concert. Amateurkoren en -orkesten kunnen daar niet zoveel aan doen, die worden 'afgerekend' op hun dirigent.

Aanvaringen

Muziek is een taal, een emotionele taal. Een uitvoerend musicus, van welk niveau dan ook, heeft naar mijn mening tegenover zichzelf en tegenover diegene die naar hem komt luisteren de verplichting zichzelf én zijn liefde voor de muziek en voor zijn instrument te investeren in wat hij uitvoert. Ik kan niet tegen concerten of cd's waarbij niet op z'n minst wordt geprobeerd duidelijk te maken wie jij bent, wat jou als musicus boeit, wat jij wilt zeggen, waarom jij voor deze muziek valt. Voor onverschilligheid of routinematig spel ben ik allergisch.

Het komt regelmatig voor dat het publiek en ik het niet eens zijn. Er zijn concerten die in de ogen van veel luisteraars bij voorbaat niet kapot kunnen, omdat er een beroemd musicus bij is betrokken. Dát zijn de concerten waarbij mijn oren op steeltjes staan! Iedereen, hoe beroemd ook, moet het elke keer op dat ene moment weer opnieuw waarmaken. Vooral tussen amateur-musici en mij botert het soms niet. Ik heb regelmatig aanvaringen met dirigenten van amateurkoren. Ik krijg ze niet aan het verstand gebracht dat op elk niveau de emotie in de muziek kan doorklinken, dat dat meer een instelling is dan een kwestie van niveau. Durf te zingen, riskeer een fout, vlieg eens uit de bocht, maar sta niet stil, zing niet alleen maar op safe, dat is altijd saai. Het is opvallend dat reacties op recensies, in de vorm van ingezonden brieven, vaak uitmonden in een aanval op mijn persoon en er door de schrijvers niet wordt

ingegaan op inhoudelijke zaken. Dat ervaar ik als een gemiste kans om tot een dialoog te komen, en – voor mezelf – om nog eens duidelijk maken wat ik bedoel.

Alle genres

Mijn smaak verandert, mijn ‘lievelingsmuziek’ verandert doorlopend. Het lied heeft altijd mijn liefde gehad, zo ook kamermuziek, pianomuziek, Engelse renaissance-muziek en diverse vormen van nieuwe muziek. Ook van een goed orkest kan ik onderuit gaan. Ik heb tegenwoordig een lichte voorkeur voor ‘oorspronkelijke’ instrumenten en een ‘oorspronkelijke’ opvatting. De muziek van Beethoven en Mozart, om maar twee voorbeelden te noemen, is geschreven voor een vleugel met een duidelijk ander geluid en andere mogelijkheden dan de grote concertvleugels van nu. Beethoven op een oud instrument klinkt veel directer en transparanter, het verhaal achter de muziek komt veel beter tot uitdrukking.

Voor de kranten waarvoor ik werk, schrijf ik in principe over alle genres. In de praktijk komt het er wel op neer dat mijn collega’s en ik onze specialiteit hebben, afhankelijk van onze opleiding en interesse. Een keer per maand komen we bij elkaar en verdelen we ‘de poet’, alles in goed overleg. Het komt helaas nog maar zelden voor dat een krant een goed ingewijde muziekredacteur in dienst heeft. In wat wel en niet wordt gerecenseerd zou de recensent dan ook een adviserende rol kunnen hebben. Met de overgang naar tabloidformaat is ons verteld dat we de lengte van de recensies goed in de gaten moeten houden. Met andere woorden: korter schrijven! Het lukt tot op heden niet om een recensie de volgende dag in de krant te hebben. Dit heeft te maken met de tijd waarop de kopij moet worden ingeleverd. Snel schrijven heeft voordelen; ik heb geen tijd om uit te wijden, wat meestal een directere schrijfstijl tot gevolg heeft. Méér tijd heeft als voordeel dat indrukken kunnen zakken, ik ‘er een nachtje over kan slapen, en m’n verhaal iets beter kan onderbouwen. 🎵